

МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД ДО КОМПЛЕКСНОЇ ОЦІНКИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку національної економіки характеризується актуалізацією процесів переходу на інноваційну модель розвитку економіки, необхідністю модернізації виробництва та підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції на внутрішньому і зовнішньому ринках, протікання яких має відбуватися з огляду на Стратегію інноваційного розвитку України на 2010 – 2020 роки. Зростання всесвітнього наукового і практичного інтересу до проблем в інноваційній сфері потребує розробки такої державної політики, яка забезпечувала б розширене відтворення об'єктної бази інноваційної діяльності та незворотний вплив інновацій на прискорений економічний розвиток країни [1].

Якісні перетворення в системній організації інноваційних процесів дозволять Україні перейти на новий ступінь розвитку виробництва і сфери послуг. Важливою умовою успішного розвитку економіки є формування національної інноваційної системи (НІС) із визначенням її регіональних особливостей, яка покликана забезпечувати безперервне зростання економіки. В основі такого зростання лежить безліч факторів, серед яких значними є науково-технічний прогрес, вдосконалення механізмів управління виробництвом, тобто ті, що дозволяють якісно удосконалити як самі фактори виробництва, так і процес їх використання.

Саме тому питання удосконалення механізмів державного регулювання розвитком регіональної економічної системи і визначення її особливостей в інноваційному середовищі є одним із пріоритетів у модернізації української економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вирішенню теоретико-методичних і практичних питань державного регулювання економіки регіону з точки зору його інноваційного розвитку присвячено безліч робіт вітчизняних та російських науковців, серед яких слід виокремити праці Гейця В. М., Амоши О. І., Ляшенка В. І., Вишневського В. П., Булеєва І. П., Татаркіна О. І., Федулової Л. І., Землянкін А. І., Монастирного Є. О., Унтури Г. О. та інших [2 – 10].

Розвиток практики державного регулювання інноваційних процесів на регіональному рівні неможливе без удосконалення концептуальних досліджень цієї сфери. Попри значні досягнення вітчизняної економічної науки проблематика визначення заходів регіональної інноваційної політики, а

також принципів оцінки ефективності інноваційних процесів, які сприятимуть покращенню інноваційного клімату територій, а також враховують особливості національної економіки і окремих регіонів, є вельми актуальним.

Мета дослідження. Метою дослідження є розробка методичного підходу до комплексної оцінки інноваційного розвитку регіону щодо удосконалення управління інноваційними процесами в межах національної інноваційної системи. Практичне застосування цього підходу сприятиме обґрунтуванню стратегічних рішень щодо формування пріоритетів і механізмів інноваційного розвитку територій України.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах сьогодення розвиток країни має бути відновлювальним, який передбачає модернізацію всіх галузей національного господарства, а також створення умов для піднесення вітчизняної науки та інноваційної сфери, що сприятиме побудові нової високотехнологічної економіки. Державною програмою розвитку внутрішнього виробництва задекларовано [11], що розв'язання такої проблеми можливо шляхом диверсифікації та модернізації, насамперед:

- внутрішнього виробництва, більш ефективного використання діючих виробничих потужностей та підвищення їх технологічного рівня;
- суттєвого покращення регуляторного середовища для ведення бізнесу;
- впровадження механізму стимулювання ресурсозбереження та інноваційного розвитку;
- спрямування інвестиційних ресурсів держави на впровадження нових зразків ресурсозберігаючої та енергоефективної техніки і технологій;
- організації сучасної підготовки кадрів та стимулювання залучення до цих процесів приватного капіталу.

Для подолання техніко-технологічної відсталості національної економіки від розвинених країн світу необхідним стає поєднання макроекономічних регуляторів, ефективних промислової та інноваційної політик, розвиток і модернізація конкурентоспроможних виробництв, стимулювання впровадження інноваційних технологій. У ході модернізації інновації стають провідним чинником економічного зростання в усіх секторах господарства, а розвиток інноваційного потенціалу – найважливішим процесом формування конкурентоспроможної національної економіки.

В умовах сьогодення проблема підвищення конкурентоспроможності стоїть достатньо гостро. Так, в рейтингу глобальної конкурентоспроможності 2012 – 2013 рр. (The Global Competitiveness Index 2012 – 2013) позиція України трохи покращала з 82 у 2011 – 2012 рр. до 73 місця з 144 досліджуваних країн, у той час як Швейцарія четвертий рік поспіль очолює цей список. У першу десятку найбільш конкурентоспроможних економік увійшли також Сінгапур, Фінляндія, Швеція, Нідерланди, Німеччина та інші [12].

Відзначимо, що „Індекс глобальної конкурентоспроможності” дає уявлення про довгострокові тенденції, які формують конкурентоспроможність національних економік на перспективу. Основними, що визначають національну конкурентоспроможність в постійно змінному глобальному середовищі, є 12 контрольних показників, серед яких пріоритетними для даного дослідження є: якість інститутів, інфраструктура, макроекономічна стабільність, ефективність ринку товарів і послуг, розвиненість фінансового ринку, рівень технологічного розвитку, конкурентоспроможність компаній, інноваційний потенціал, тощо. Таким чином, даний звіт дає необхідну інформацію про основні напрямки розвитку національних економік, конкурентні переваги і недоліки досліджуваних країн з метою визначення пріоритетних областей для визначення політики економічного розвитку і ключових реформ.

Саме тому у Програмі розвитку інвестиційної та інноваційної діяльності України від 2 лютого 2011 р. №389 сформульовано завдання щодо створення сприятливих умов для залучення інвестицій з метою підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції на внутрішньому і зовнішньому ринках, а саме:

- забезпечення розвитку базових галузей економіки та інноваційної інфраструктури;
- підвищення ефективності механізму надання державної підтримки;
- збільшення обсягу інвестицій;
- кредитування економіки;
- нарощування державних капітальних вкладень та забезпечення їх концентрації на модернізації виробництва;
- здійснення впровадження високих технологій [13].

Розв’язання поставлених питань потребує осмислення сутності, характерних рис та сучасних особливостей інноваційного розвитку держави, до того ж досвід розвинених країн доводить, що усунення системних недоліків в організації промислового виробництва і сфери послуг сприятимуть формуванню та реалізації національної інноваційної системи України.

Формування національної інноваційної системи (НІС) із визначенням її регіональних відзнак покликана забезпечувати безперервне зростання економіки. За розрахунками економістів, внесок інноваційного фактора в економічне зростання розвинених країн складає близько 60% [14, с. 62]. Підвищення частки інновацій у структурі чинників економічного зростання і збільшення потенційного випуску характеризують перехід до іншої якості зростання економіки. Таким чином, ефективність функціонування НІС визначається її внеском у збільшення ВВП країни і обумовлюється наявністю і результативністю функціонування регіональних інноваційних систем (РІС), з яких і складається НІС.

Глобальна фінансово-економічна криза, що почалася в 2008 р., призвела до жорсткішої бюджетної політики держави, якою були введені обмеження на виділення фінансових преференцій для підтримки пріоритетних напрямів інноваційної діяльності державного, галузевого, регіонального і місцевого рівнів, що вплинуло і на розвиток національної і регіональних інноваційних систем в Україні. Це з’явилося наслідком відсутності зацікавленості як державного, так і приватного секторів економіки України у впровадженні інновацій в промисловість. Так, показник „частка валових внутрішніх витрат на НДДКР у ВВП”, що саме і є наукоємністю ВВП, у розвинутих країнах світу зазвичай становить близько 2%, а у деяких країнах сягає навіть 3 – 4%, а іноді 5,0%: в Ізраїлі – 4,74%, у Швеції – 3,63%, у Фінляндії – 3,47%, у Кореї – 3,22%, у США – 2,68%. Найменшим цей показник є у Словацькій Республіці – 0,47%, Мексиці – 0,46% [15]. В Україні частка коштів, що витрачаються на фінансування наукової та науково-технічної діяльності, у ВВП з урахуванням усіх джерел за останні роки менша ніж 1% (табл. 1).

Слід зауважити, що при показнику наукоємності ВВП України, який у 2 – 3 рази менший, ніж у провідних країнах світу, у науковій сфері зроблено принципово важливі розробки, що сприяють підвищенню конкурентоспроможності українських товарів і послуг на світових ринках. Це пояснюється значними доробками, що були накопичені у попередні роки. Провідний вчений з інноватики Б. А. Маліцький зауважує, що для сьогоденної України економічна функція науки може бути істотною лише після того, як рівень загальних витрат на НДДКР перевищить 1,7% офіційного ВВП [21].

Проведене дослідження щодо формування інноваційної політики національного і регіонального рівнів довів, що без інновацій неможливо забезпечити конкурентоспроможність країни, її регіонів та окремих його господарюючих суб’єктів, особливо

Таблиця 1

Витрати на дослідження і розробки, % до ВВП

[18, с. 81; 191, с. 79, 20, с. 76, 77]

Показники	1991р.	2000р.	2008р.	2009р.	2010р.	2011р.	2012р.
Загальні витрати	2,44	1,20	0,84	0,86	0,82	0,73	0,75
у тому числі з держбюджету	0,29	0,36	0,40	0,37	0,34	0,29	0,33

наукомісткого характеру. Це змінило стратегічні орієнтири більшості регіонів, націлило їх на творчий пошук, підприємницьку активність і самостійність у вирішенні поточних і перспективних задач розвитку і самозабезпечення. Поряд з цим можна цілком констатувати, що розробка і впровадження нових технологічних рішень в окремих регіонах України поки що не є джерелом економічного зростання і підвищення конкурентоспроможності на національному і світовому ринках.

В Україні в межах національної інноваційної системи відбувається активний процес формування регіональних інноваційних систем, який полягає у:

- розробленні стратегій і програм інноваційного розвитку, проектів із розробки, виробництва та комерціалізації інноваційного продукту, які створюють в регіоні особливий інноваційний клімат;
- формуванні регіонального законодавчого та нормативно-правового забезпечення процесів інноваційної діяльності, які носять також роз'яснювальний характер, включаючи визначення, що відносяться до інноваційної проблематики;
- створенні елементів інноваційної інфраструктури, які представляють послуги із забезпечення інноваційної діяльності (фінансові, консалтингові, маркетингові, інформаційно-комунікативні, юридичні, освітні тощо).

Тому важливими чинниками, що визначають інноваційну активність суб'єктів господарювання всіх форм власності в регіоні, є рівень розвитку інноваційної інфраструктури, наявність фінансової підтримки інноваційних програм і проектів, рівень розвитку малого та середнього підприємництва, особливо у сфері виробництва високотехнологічної продукції, а також ряд інших аспектів, що характеризують інноваційний клімат на території регіону.

Вагоме значення для економічного розвитку регіону має зміст інноваційної політики, особливо для територій, що мають накопичений науково-технічний потенціал, здатний стати конкурентною перевагою. Запропонуємо *заходи регіональної інноваційної політики*, які сприятимуть покращенню інноваційного клімату на засадах конкурентних переваг кожного регіону:

- концентрація та спрямування інвестицій на забезпечення розвитку базових галузей економіки, підвищення продуктивності та технологічного оновлення виробництва;
- ресурсна збалансованість бізнес-планів інвестиційних та інноваційних проектів;
- надання регіональної підтримки реалізації інвестиційних та інноваційних проектів, прозорість та ефективність цього механізму;
- координація взаємодії науки з освітою і виробництвом, ефективне використання вітчизняних науково-технічних здобутків, орієнтування науково-технічної діяльності на потреби економіки;
- безпечність для навколишнього природного середовища, життя і здоров'я людей інвестиційних та інноваційних проектів тощо.

Визначимо, що для оцінки інноваційної складової суб'єктів господарювання усіх форм власності важливим є врахування цих заходів, які мають реалізуватися в межах регіональної інноваційної політики. Серед них слід звернути увагу, перш за все, на обсяг фінансової підтримки програм розвитку інноваційної діяльності в межах програм соціально-економічного розвитку регіону, показники витрат на інновації підприємств та організацій. Необхідним стає визначення впливу механізмів державного регулювання на розвиток РІС та їх особливостей в інноваційному середовищі, що є одним із пріоритетів у модернізації української економіки.

В умовах сьогодення формується інноваційна політика, яка застосовує *змішані механізми управління інноваційною сферою*, призначені для поточної стадії розвитку і переходу до нової політики [22, с. 200 – 201]. Такими „інноваційними механізмами” в національних умовах є: механізми планування і прогнозування; механізми координації і контролю інноваційної діяльності; законодавчі та нормативно-правові механізми управління інноваціями; фінансово-бюджетні механізми управління інноваціями; інвестиційні (венчурні) та мотиваційні механізми управління інноваційним розвитком; механізм державно-приватного партнерства у сфері інновацій; механізм взаємодії бізнесу, науки і влади; кластерний механізм організації інноваційної діяльності; механізм

ми захисту прав інтелектуальної власності; механізм трансферу технологій тощо.

Визначимо, що формування такого поняття як „інноваційні механізми” на національному і регіональному рівнях в Україні почалося тільки у 2000-і роки, тому оцінювати їх ефективність було б передчасно. Але удосконалення діючих, розробка і впровадження сучасних механізмів управління інноваційним розвитком на усіх рівнях національної системи дозволить сформулювати збалансовану і адекватну сучасним вимогам, державну політику у сфері інновацій, яка сприятиме підвищенню конкурентоспроможності держави в майбутньому.

В даний час маємо доступний масив порівнювальних показників статистичної інформації за значний період часу. Для дослідження обрано часовий інтервал в п'ять років – з 2008 по 2012рр., що охоплює у тому числі і період кризи 2008 – 2010 рр. Виникає необхідність розробки методик оцінки ефективності інноваційного розвитку на регіональному рівні. Практичне застосування цих методик може стати важливим інструментом удосконалення регіонального менеджменту та обґрунтування стратегічних рішень по формуванню пріоритетів і механізмів інноваційного розвитку територій України. В рамках даної роботи нами досліджуються методичні і практичні аспекти оцінки ефективності інноваційного розвитку на регіональному рівні.

Інноваційний розвиток регіону: поняття і рівень оцінки. У економічній теорії під розвитком розуміється цілеспрямоване накопичення інформації з подальшим її впорядкуванням, структуризацією; процес послідовних, незворотних зовнішніх і внутрішніх змін, що характеризують перехід від нижчих рівнів до вищих [23].

В межах дослідження визначимося із поняттям „регіональний розвиток” – це режим функціонування регіональної системи, орієнтований на позитивну динаміку параметрів рівня та якості життя населення, забезпечену стійким і збалансованим відтворенням соціального, господарського, ресурсного і екологічного потенціалів регіону [24].

Інноваційний розвиток регіону – це поодинокий випадок загальної теорії функціонування регіональної системи. Визнані російські вчені (м. Томськ) з проблем розвитку інноваційних процесів і систем Є. О. Монастирний та В. В. Спіцин [25, с. 45] за оцінкою результативності розвитку інноваційних регіонів Росії сформулювали досліджуваний економічний термін як зміну структури економіки регіону, що продукується розвитком її інноваційної системи.

Таким чином, підсумовуючи вищенаведені визначення і враховуючи рамки дослідження, охарак-

теризуємо *інноваційний розвиток регіону* – це зміна режиму функціонування регіональної інноваційної системи (РІС), яка враховує специфіку інноваційних процесів конкретного регіону, під впливом розвитку її національної інноваційної системи.

Для оцінки і аналізу інноваційної активності регіону використовуємо кількісні методи оцінки на основі статистики, що діє. В даний час в українській практиці оцінка інноваційного потенціалу регіону виконується на основі статистичних даних (за формами № 1-інновація (річна) „Обстеження інноваційної діяльності промислового підприємства”, № ІНН (одноразова) „Обстеження інноваційної діяльності підприємства”, № 1-технологія (річна) „Звіт про створення та використання передових технологій та об’єктів права інтелектуальної власності”, що надають інформацію про інноваційну діяльність підприємств.

Зведена статистична інформація формується як в цілому по суб’єктах України, так і по видах економічної діяльності, формах власності, організаційно-правових формах, по угрупованнях організацій за середньообліковою чисельністю працівників. До основних статистичних економічних показників, що відображають суть інноваційних процесів регіону слід віднести:

- обсяг наукових та науково-технічних робіт, виконаних власними силами наукових організацій за регіонами;
- кількість виконаних наукових та науково-технічних робіт – створення нових видів виробів і технологій за регіонами;
- кількість впроваджених наукових та науково-технічних робіт за регіонами;
- кількість поданих заявок на видачу охоронних документів та отримано у державному Департаменті інтелектуальної власності України та у патентних відомствах іноземних держав на 10 тис. населення за регіонами;
- обсяг реалізованої інноваційної продукції за регіонами, у тому числі реалізованої за межі регіону;
- створення і використання передових технологій. Використання об’єктів права інтелектуальної власності тощо.

Сформований набір показників повинен дозволити виявити прямі та непрямі результати функціонування інноваційної системи. При цьому необхідно враховувати часовий лаг, що виникає між інвестиціями в інновації та отриманням результатів від інноваційної діяльності. На ранніх стадіях формування РІС він може бути достатньо тривалим і залежати від багатьох чинників.

Необхідність врахування часового лагу при оцінці ефективності РІС стає очевидною при аналізі динаміки показників інноваційного розвитку України за 2008 –

2012 рр. (табл. 2). За останні п'ять років, що аналізуються, відбулося поліпшення такого відносного показника як частка підприємств, здійснюючих інноваційну діяльність за видами економічної діяльності, котра у 2012 р. дійшла до 10,1%, тобто в останні два роки майже повернула позицію 2005 р. Але це ніяк не дало позитивного руху щодо реалізації інноваційної продукції, частка якої кожний рік погіршується, а у порівнянні з 2005 р. – майже у 2 рази. Зауважимо, що частка витрат на дослідження і розробки досягли рівня 2008 р.

Таким чином, наявність позитивної динаміки в кількості підприємств, що здійснюють інноваційну діяльність, не дає зростання показника реалізованої інноваційної продукції, який є основним в конкурентоспроможності національної економіки. Наведені показники свідчать, що інноваційні процеси не компенсують негативні процеси і не ведуть до зростання продажів. Тому, врахування лагу часу дозволило підтвердити висновок про неефективність інноваційної політики, що проводиться і необхідність її вдосконалення.

У рамках дослідження, опираючись на розробки відомих російських дослідників з проблем інноватики [26], запропонуємо стрижневі принципи оцінки ефективності інноваційних процесів в Україні, які враховують особливості національної економіки і окремих регіонів. А саме:

1. Принцип виключення добувної промисловості при порівнянні інноваційних показників регіонів.

Інноваційні процеси у добувній і переробній промисловості мають з точки зору економічних процесів велику різницю. Добування паливно-енергетичних корисних копалин (вугілля, нафти, газу тощо) орієнтовані тільки на створення і комерціалізацію процесових інновацій, тобто інноваційний продукт є незмінним. Але переробні підприємства повинні постійно виробляти продуктивні інновації, щоб бути конкурентоспроможними.

Результати аналізу доводять (табл. 3), що інноваційна активність окремих видів діяльності підприємств переробної промисловості майже у 4 – 7 раз, а у 2012 р. вже більш ніж у 9 раз, вище за показники підприємств добувної промисловості.

При обстеженні інноваційної діяльності в Україні за європейською методологією CIS, яке вдруге проводилося за період 2008 – 2010 рр. з метою моніторингу інноваційних процесів в Європі, було введено визначення організаційних і маркетингових інновацій. Але для вирішення проблеми збереження неперервності часових рядів і узгодженості з даними попередніх обстежень, питання щодо витрат на інновації все ще обмежується витратами на продуктивні та процесові інновації, тобто саме технологічними інноваціями.

Таблиця 2

Основні показники інноваційної діяльності українських підприємств промисловості
[16, 2008, с. 195, 196, 206; 17, с.175, 176,187; 180, с. 185, 186, 195; 19, с. 173, 176, 185,228; 20, с. 173, 213, 219]

Показники	2005р.	2008р.	2009р.	2010р.	2011р.	2012р.
Частка промислових підприємств, що реалізували інноваційну продукцію в загальному обсязі промислової продукції, за видами економічної діяльності, %	10,2	9,3	9,1	9,1	10,1	10,3
Частка реалізованої інноваційної продукції у загальному обсязі реалізованої промислової продукції, %	6,5	5,9	4,8	3,8	3,8	3,3
Частка загального обсягу витрат за напрямом інноваційної діяльності дослідження і розробки, %	10,6	10,4	10,7	12,4	7,5	10,4

Таблиця 3

Частка підприємств, здійснюючих інноваційну діяльність за видами економічної діяльності, %
[16, с. 197; 17, с. 183; 18, с. 189, 191; 19, с. 185; 20, с. 213, 216]

Види економічної діяльності	2005р.	2008р.	2009р.	2010р.	2011р.	2012р.
Усього по промисловості України	10,2	9,3	9,1	9,1	10,1	10,3
Добувна промисловість	3,1	1,5	2,8	2,8	2,9	1,3
Переробна промисловість	11,7	10,7	10,5	10,5	11,6	12,1

Згідно до цього обстеження кількість підприємств переробної промисловості, які займаються технологічними інноваціями, майже у 40 раз вище у загальній кількості обстежених підприємств, а частка реалізованої продукції на таких підприємствах у 1,7 рази більше частки у загальному обсязі реалізованої продукції. Зауважимо також, що ці підприємства перевищують підприємства добувних галузей за чисельністю персоналу, зайнятого дослідженнями і розробками (табл. 4).

Наведені відмінності припускають виключення добувної промисловості при аналізуванні інноваційних процесів на регіональному рівні.

2. Принцип проведення окремого дослідження інноваційних процесів у добувній промисловості.

Добувна промисловість є ринком збуту для багатьох підприємств переробної промисловості, вносить вагомий внесок до ВВП країни. Тому представляється необхідним провести окреме дослідження інноваційних процесів з урахуванням специфіки у добувній промисловості.

3. Принцип розгляду інноваційної діяльності та окремих її результатів як механізму структурної перебудови економіки України і її регіонів.

Основною проблемою національної економіки України є значна кількість застарілого устаткування, яке рідко списується. Причинами цього положення є:

- фізичний знос устаткування. Зношене устаткування вимагає великих витрат на його ремонт, а якість продукції, що випускається на ньому, може бути нижче, ніж при використанні нового устаткування. Із-за планового або позапланового ремонту виникатимуть простої у виробничому процесі, старе устаткування може вимагати підвищеної уваги персоналу, що спричиняє додаткові витрати на заробітну плату.

- випуск нових, досконаліших моделей, які перевершують раніше виготовлене устаткування по параметрах продуктивності, надійності, якості продукції, енергозбереженню, автоматизації виробничого процесу. Після випуску нової моделі, навіть порівняно нове устаткування, що знаходиться в доброму технічному стані, може вважатися зношеним [27].

На такому обладнанні неможливим є виробництво інноваційних продуктів та з високою конкурентоспроможністю на внутрішньому та (або) зовнішньому ринках. Тому підприємства, що випускають інноваційні продукти, повинні постійно придбавати машини, обладнання та програмне забезпечення, що сприятиме модернізації виробництва.

В теперішній час, коли Україна все більше інтегрується до ЄС, виникає завдання оптимізації управління інноваційною діяльністю, яка має спиратися на результати порівняльної оцінки інноваційної активності суб'єктів України із провідними країнами та ре-

Таблиця 4

Основні показники інноваційної діяльності підприємств промисловості, які займаються технологічними інноваціями протягом 2008 – 2010 рр. (за міжнародною методологією) [19, с. 252, 256, 258]

Види економічної діяльності	Підприємства з технологічними інноваціями, один	2010 рік	
		Чисельність працюючих у % до загальної чисельності працюючих	Обсяг реалізованої продукції підприємствами з технологічними інноваціями у % до загального обсягу реалізованої продукції
Усього по промисловості України	2342	14,3	14,6
Добувна промисловість	55	15,7	11,0
Переробна промисловість	2177	16,4	19,0

Таблиця 5

Структура витрат на технологічні інновації організації промисловості в Україні та зарубіжних країнах, (%) [18, с. 264; 25, с. 85]

Види витрат на технологічні інновації	Україна	Росія	Австрія	Німеччина	Норвегія	Фінляндія
Придбання машин, обладнання та програмного забезпечення	78,7	60,3	27,9	28,2	14,9	17,9

гіонами. Цей підхід дозволить визначити можливості підвищення конкурентоспроможності українських інноваційних продуктів, товарів, послуг на світовому ринку та напрями і масштаби заходів, що приймаються. Дані таблиці 5 доводять, що структура витрат на технологічні інновації в промисловості у порівнянні з зарубіжними країнами є значною – 78,7%, що 5,2 рази більше, наприклад, ніж у Норвегії. Зауважимо, що більш детально розкрити інші види затрат на технологічні інновації не має можливості із-за відсутності даних у офіційній національній статистиці.

У сучасних умовах придбання машин, устаткування, програмного забезпечення, а також нових технологій, нових знань відображає процеси проведення модернізації національного виробництва, а також впливає на зміцнення конкурентних позицій вітчизняних виробників на основі впровадження інвестиційно-інноваційної моделі розвитку, що є напрямом подальших досліджень.

4. Принцип прив'язки показників до типів економіки і цілей розвитку.

Система показників повинна будуватися з урахуванням специфіки національної економіки. Зокрема, Україна має могутній індустриальний і науково-технічний потенціал, а також розвинений науково-освітній комплекс, що зберіг в певних сферах лідируючі позиції в світі. Переважає державне фінансування наукових досліджень і вищої освіти. Безсумнівними є відмінності у пропорціях багатьох економічних процесів України із зарубіжними країнами. Вирішення цього питання вимагає розробки спеціальної системи показників для оцінки ефективності інноваційних

процесів, виходячи з соціально-економічних цілей розвитку регіону і внутрішніх цілей РІС.

У процесі оцінки результативності інноваційних процесів виявляються проблеми регулювання, можливі точки росту і падіння економічних показників, які необхідно враховувати при розробці стратегій, програм та інших механізмів інноваційного розвитку регіону. Точність оцінки залежить від повноти доступної статистичної інформації, що характеризує різні аспекти результативності інноваційного розвитку. Тому найкращим варіантом для аналізу є поєднання даних державної статистики з даними регіонів, які характеризують специфіку інноваційних процесів, що відбуваються на кожній локальній території, а також з урахуванням їх особливостей соціально-економічного розвитку.

В умовах сьогодення на рівні соціально-економічної системи регіону сформуємо обставини, які відображають специфіку становища – це недосконалість структурної, інвестиційної, науково-технічної політики для вирішення проблем економічного реформування. Тому провідною ціллю регіональної соціально-економічної системи стає розвиток регіонів в умовах проведення цілеспрямованої структурної, інвестиційної і науково-технічної політики, стимулювання ділової активності реального сектора економіки, вирішення соціальних проблем економічного реформування.

Для вирішення провідної мети необхідно визначити цілі (завдання) регіональної інноваційної системи, які й визначатимуть першорядні показники для оцінки ефективності інноваційного розвитку регіону (табл.6).

Таблиця 6

Дерево цілей регіональної інноваційної системи з позицій умов регіональної соціально-економічної системи

Провідна мета регіону	Цілі (завдання) регіональної інноваційної системи
Розвиток регіонів в умовах проведення цілеспрямованої структурної, інвестиційної і науково-технічної політики, стимулювання ділової активності реального сектора економіки, вирішення соціальних проблем економічного реформування	Проведення модернізації реального сектора економіки Зміцнення конкурентних позицій вітчизняних виробників на основі впровадження інвестиційно-інноваційної моделі розвитку Концентрація ресурсів регіону на провідних напрямках науково-технологічного оновлення виробництва та послуг з високою конкурентоспроможністю на внутрішньому та (або) зовнішньому ринках Підвищення диверсифікації внутрішніх виробництв Збільшення числа високотехнологічних робочих місць Поліпшення координації органів регіональної влади з існуючими компонентами інноваційної інфраструктури Підвищення рівня освітньої, загальнокультурної і соціально-психологічної підготовки особистості та суспільства в цілому до сприйняття і творчого втілення в життя ідеї розвитку економіки регіону на інноваційних засадах

5. *Принцип сприяння модернізації національного і регіонального виробництва.*

Модернізація національної економіки, яка спрямована на підвищення конкурентоспроможності українського виробництва до рівня виробництва розвинених країн світу, потребує спрямування інвестицій у новітні технології, формування національної та регіональної інноваційної інфраструктури та державних програм промислової модернізації.

У науковому середовищі все більш загострюються питання гармонізації загальнодержавних, регіональних і місцевих інтересів до визначення пріоритетів інноваційного розвитку. Але фахівці з проблем інновацій одностайні в одному: ініціативні регіони здобувають більш вищих результатів, ніж ті, хто економічно сильніше [28, с. 13]. Це підтверджують наступні дані офіційної статистики. Так, частка обсягу реалізованої продукції інноваційно активними підприємствами протягом 2008 – 2010 рр. була значно вищою у Сумському, Миколаївському, Луганському, Закарпатському регіонах, які, в той же час за даними статистичної інформації, не проявляли значної ініціативи до активізації інноваційних процесів у порівнянні з Дніпропетровським, Донецьким регіонами та м. Києвом (табл. 7).

У процесі модернізації економіки України необхідно повніше враховувати соціально-економічні та виробничі конкурентні переваги регіонів, заохочуючи і мотивуючи їх ініціативу до активізації інновацій-

них процесів, конкуренцію між собою за залучення ресурсів розвитку. Аналогічно повинні будуватися відносини з регіональним бізнесом, що функціонує на кожній локальній території.

На підґрунті проведеного дослідження можна зробити наступні **висновки**:

1. Проведений аналіз демонструє значне відставання щодо існуючого рівня та погіршення динаміки фінансового забезпечення наукової та науково-технічної діяльності України порівняно із низкою розвинених країн світу. Це вимагає проведення виважених змін у підходах щодо асигнувань у НДККР для впровадження інвестиційно-інноваційної моделі розвитку національної економіки.

2. Регіональна інноваційна система формується під впливом трьох найважливіших умов, які визначаються змістом:

- державної інноваційної політики, яку спрямовано на використання вітчизняного науково-технічного потенціалу в процесі технологічної модернізації національної економіки;
- регіональної інноваційної політики, яку зорієнтовано на ефективне використання потенціалу регіонів і вирівнювання їх економічного розвитку;
- соціально-економічної політики регіону, яка в значній мірі визначається особливостями регіону.

3. Дістало подальшого розвитку понятійно-категоріальний апарат теорії державного управління інноваційним розвитком регіону, що полягає в уточ-

Таблиця 7

Найбільш інноваційно активні регіони України за період 2008 – 2010 рр. (за міжнародною методологією) [19, с. 251, 257]

Регіони України	Підприємства з інноваційною активністю, один.	Обсяг реалізованої продукції інноваційно активними підприємствами, % до загального обсягу реалізованої продукції (послуг)
Дніпропетровська	631	40,9
Донецька	603	58,6
Вінницька	240	46,6
Волинська	170	61,5
Київська	364	27,6
Луганська	297	65,9
Львівська	381	36,9
Одеська	448	53,9
Харківська	571	42,3
м. Київ	1672	38,1
Закарпатська	164	55,6
Миколаївська	162	63,1
Полтавська	175	49,3
Сумська	144	85,4

ненні поняття „інноваційний розвиток регіону”, яке на відміну від загальноприйнятих враховує специфіку інноваційних процесів конкретного регіону.

4. Оцінка інноваційного розвитку регіону повинна проводитися комплексно з різних позицій. Для цього сформульовані принципи оцінки ефективності інноваційних процесів, які враховують особливості національної економіки та окремих регіонів, а саме:

- виключення добувної промисловості при порівнянні інноваційних показників регіонів;
- проведення окремого дослідження інноваційних процесів у добувній промисловості;
- розгляд інноваційної діяльності та окремих її результатів як механізму структурної перебудови економіки України та її регіонів;
- прив'язка інноваційних показників до типів економіки і цілей розвитку;
- сприяння модернізації національного і регіонального виробництва.

Розкриття наведених принципів дозволило визначити ціль розвитку соціально-економічної системи регіону, яка позначається на формуванні показників для аналізу ефективності інноваційних процесів регіонів країни. Оптимальним варіантом для аналізу є поєднання даних державної статистики з даними регіональної статистики, що характеризує специфіку інноваційних процесів конкретного регіону. Таке поєднання доцільно забезпечити на рівні регіонів, що позиціонують себе лідерами інноваційного розвитку.

На основі запропонованого методичного підходу можливе формування комплексної методики оцінки ефективності інноваційного розвитку регіону. Практичне застосування такої методики може стати важливим інструментом удосконалення регіонального менеджменту та обґрунтування стратегічних рішень з формування пріоритетів і механізмів інноваційного розвитку територій України.

Література

1. **Стратегія** інноваційного розвитку України на 2010 – 2020 рр. в умовах глобалізаційних викликів / Автор.-упоряд.: Г. О. Андрощук, І. Б. Жаліло, Б. Г. Чижевський, М. М. Шевченко. – К. : Парламентське вид-во, 2009. – 632 с. 2. **Гець В. М.** Інновативно-інноваційний шлях розвитку – модернізаційний проєкт розвитку української економіки і суспільства початку XXI століття / В. М. Гець // Банківська справа. – 2003. – № 4. – С. 3 – 32. 3. **Амоша О. І.** Активізація інноваційної діяльності: організаційно-правове та соціально-економічне забезпечення: Моногр. / О. І. Амоша, А. І. Землянкін, І. І. Лях та ін. // Донецьк : ІЕП НАН України, 2007. – 328 с. 4. **Ляшенко В. И.** Финансово-регуляторные режимы стимулирования

экономического развития: введение в экономическую режимологию: моногр. / В. И. Ляшенко // НАН Украины, Ин-т экономики пром-сти. – Донецк, 2012. – 370 с. 5. **Вишневский В.** Инновации, институты и эволюция / В. Вишневский, В. Дементьев // Вопросы экономики. – 2010. – № 9. – С. 41 – 62. 6. **Амоша О. І.** Інноваційне оновлення техніко-технологічної бази промислового виробництва на синергетичних засадах: теорія і практика / О. І. Амоша, І. П. Булеєв, Г. З. Шевцова // Економіка промисловості. – 2007. – № 1. – С. 3 – 9. 7. **Татаркин А. И.** Формирование инновационных территорий в контексте проблем технологической модернизации / А. И. Татаркин, А. Ф. Суховой // Инновации. – № 7 (84). – С. 26 – 30. 8. **Федулова Л. І.** Тенденції розвитку інноваційної політики та її вплив на економічне зростання [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/ep/2011_2/5_Fedulova.pdf 9. **Монастырный Е. А.** Методологический подход к оценке эффективности инновационного развития региона / Е. А. Монастырный, В. В. Спицын, Я. Н. Грик // Инновации. – 2010. – № 1 (135). – С. 80 – 86. 10. **Унтура Г. А.** Государственно-частное партнерство в инновационной сфере: региональный аспект / Г. А. Унтура // Регион: Экономика и социология. – 2005. – № 2. – с. 153 – 170. 11. **Державна** програма розвитку внутрішнього виробництва: Постанова Кабінету Міністрів України від 12.09.2011 р. № 1130 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1130-2011-D0%BF/print1384356614855182> 12. **Всемирный** экономический форум: рейтинг глобальной конкурентоспособности 2012 – 2013 / Центр гуманитарных технологий. URL. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://gtmarket.ru/news/2012/09/05/4949> 13. **Програма** розвитку інвестиційної та інноваційної діяльності України»: Постанова Кабінету Міністрів України від 2.02.2011 р. №389 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/-389-2011-%D0%BF>. 14. **Михайлюкова С. А.** Институциональные особенности инновационной кластеризации на примере региональной инновационной системы Краснодарского края / С. А. Михайлюкова // Креативная экономика. – 2010. – № 12 (48). – С. 62 – 67 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.creativeconomy.ru/articles/3863/> 15. **Яцишина І. В.** Фінансування науки як ключова проблема інноваційного розвитку країни / І. В. Яцишина // Економічний простір. – 2010. – № 38 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ekpr/2010_38/Statti/9.pdf 16. **Наукова** та інноваційна діяльність в Україні, 2008: Стат. зб./ Держкомстат України. – К., 2009. – 348 с. 17. **Наукова** та інноваційна діяльність в Україні, 2009:

Стат. зб./ Держкомстат України. – К., 2010. – 365 с.
18. **Наукова** та інноваційна діяльність в Україні, 2010: Стат. зб./ Держкомстат України. – К., 2011. – 282 с.
19. **Наукова** та інноваційна діяльність в Україні, 2011: Стат. зб./ Держкомстат України. – К., 2012. – 305 с.
20. **Наукова** та інноваційна діяльність в Україні, 2012: Стат. зб./ Держкомстат України. – К., 2013. – 287 с.
21. **Маліцький Б. А.** Прикладне наукознавство / Б. А. Маліцький. – К. : Фенікс, 2007. – С. 176 – 191.
22. **Землянкін А. І.** Нова інноваційна політика Європейського Союзу: досвід для України / А. І. Землянкін, І. Ю. Підоричева // Регіональна економіка. – 2013. – № 2 (68). – С. 193-202.
23. **Экономический словарь** [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://mirslouvrei.com/content_eco/razvitie-32541.html
24. **Бизнес-словарь** [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.businessvoc.ru/bv/term.asp?word_id=28532&theme=12&rating=
25. **Монастырный Е. А.,** Спицын В.В. Оценка результативности развития инновационных регионов России / Е. А. Монастырный, В. В. Спицын // Инновации. – 2013. – № 2 (212). – С. 44 – 53.
26. **Монастырный Е. А.,** Спицын В. В., Грик Я. Н. Методологический подход к оценке эффективности инновационного развития региона / Е. А. Монастырный, В. В. Спицын, Я. Н. Грик // Инновации. – 2010. – № 1 (135). – С. 80 – 86.
27. **Оценка** устаревшего оборудования [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.c-a.ru/ystob.htm>.
28. **Татаркин А. И.** Инновационные источники пространственного развития Российской Федерации / А. И. Татаркин // Инновации. – 2013. – № 3 (173). – С. 10 – 17.

Лях І. І. Методичний підхід до комплексної оцінки інноваційного розвитку регіону

Сформульовано методичний підхід до комплексної оцінки інноваційного розвитку регіону, який формується під впливом державної, регіональної та

соціально-економічної інноваційної політики. Наведено авторське визначення інноваційного розвитку регіону. Визначено принципи побудови методик оцінки ефективності інноваційного розвитку регіону.

Ключові слова: інноваційний розвиток, регіон, регіональна економічна система, методологія.

Лях И.И. Методический подход к комплексной оценке инновационного развития региона

Сформулирован методический подход к комплексной оценке инновационного развития региона, который формируется под влиянием государственной, региональной и социально-экономической инновационной политики. Приведено авторское определение инновационного развития региона. Определены принципы построения методик оценки эффективности инновационного развития.

Ключевые слова: инновационное развитие, регион, региональная экономическая система, методология.

Lyakh I. I. Methodological Approach to a Comprehensive Assessment of Region's Innovation-based Development

The paper formulates a methodological approach to a comprehensive assessment of region's innovation-based development that is formed under the influence of the state, regional and socio-economic innovation policy. Author's definition of region's innovation-based development is presented. Principles of building techniques to assess the effectiveness of innovation-based development are identified.

Key words: innovation-based development, region, regional economic system, methodology.

Стаття надійшла до редакції 15.04.2014

Прийнято до друку 25.06.2014